

מה בין נח הצדיק לאברהם אבינו.

[שיחה לפרשת נח מאת הרב משה צוריאלי – מתוך ספרו "אוצרות התורה", שיחה 1]

כמה יפים הם דברי "זהר חדש" (דף כא) מהו עומק משמעותו של שם "נח". כי הוא היה: "נח בדעתו, נח בדיבורו, נח במהלכו. ומי שעושה זה (הוא) איש צדיק, וכשמת, אומרים עליו אֵי עֵינֵי אֵי חֲסִידֵי". זאת אומרת, כאשר האדם מתנהג בישוב-הדעת ובנחת, הרי זו היא סגולה לכל יקר וחמדה.

ובכל זאת, שם ב"זהר חדש" (דף כג) לא קָשְׁכוּ ביקורת מנח: "אמר ר' יוחנן, בא וראה מה בין הצדיקים שהיו בישראל אח"כ, ובין נח. נח לא הגין על דורו ולא התפלל עליו כאברהם, דאמר הקב"ה לאברהם "זעקת סדום ועמורה כי רבה", מיד "ויגש אברהם ויאמר" והִרְפָּה דברים כנגד הקב"ה" (עיי"ש עוד דרגא נוספת של משה רבנו).

כלומר, **ההבדל היסודי** בין נח, הגדול שבין אוה"ע (שהביא לידי המשך קיומו של העולם כולו), לבין אברהם ראש אומתנו – הוא, שבו בזמן שהראשון דאג לעצמו, ולא פתח פיו להתחנן ולבקש על נפשם של רשעי בני דורו, השני עוד עמד במשא ומתן להציל את הרשעים הקשים ביותר. והדבר אינו מקרי - זהו הבדל מהותי ויחודי בין **ישראל לגוים**. ולא על חניס סיפרה התורה עניין זה לפני פרשת וירא, שבה נקרא על אברהם אבינו ותפילתו על סדום. בכך ה' רוצה להמחיש, להבליט ולברר את ההבחנה הזאת בין ישראל לאוה"ע. אברהם נקרא "אב המון גוים" (שבת קה.) כי הוא ראה את עצמו כאילו היה אביהם, אחראי עליהם, דואג לכל צרכיהם.

מניין לאברהם מדריגה רמה זו? הרי פשוט שלא נולד כך, שאם כן אין במה לשבח אותו, כי לא בבחירתו החפשית השיג את דרגתו.

אלא, יש לומר שע"י **העיון וההשכלה** הגיע למושגים רוחניים בהירים. ודאי עלה בדעתו מה שאח"כ כתב מהר"ל (לאבות, א, ו, [דף לח]) "**מי שהוא אוהב את הש"י, אוהב את הבריות, שהם ברואי ית', אוהב את כל אשר שייכים לו ומצורפים אליו**". הלא כל חיותם של הבריות, כל ממשיותם, בא הישר מן הצו-האלוהי אשר ברא אותם. ואם הקב"ה מצא בהם תכלית ותועלת, איך יוכל איזה צדיק לזלזל בהם ולבטל את ישותם, לוותר עליהם ולנטוש אותם?

אין זה אומר שהצדיק יוכל להשלים עם רוע מעלליהם. אם אמנם הוא אוהב אותם ודאי כי הוא מוכיח אותם על דרכיהם הנלוזות. "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך... ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט). המרגיש קירבה לשני, מוכרח להעמיד אותו על טעויותיו, לנסות לתקן אותו. אך אין זה נובע מהשתררות או מרצון להתנשא עליו, אלא מתוך שיתוף גורל ומתוך מעורבות של אהבה. ממילא, דבריו היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, ואין ספק שהדיבורים הקדושים יצמיחו איזשהו פרי, במוקדם או במאוחר.

רש"י הירש (על ויקרא, יט, יח [דף שיט עיי"ש]) ביאר בהרחבה רעיון המתווסף לנקודה הנ"ל, כיצד חייבים לחוש אחדות של כל העולמות, וממילא לחוש אהבה כלפי כל היצורים.

גם רבנו בחיי (בראשית א, כח) מסביר: "כי כל עוה"ז וכל מה שהוא עליו, אי אפשר שיתפרק מצוי אחד מאחד, כי כולו נקשר זה בזה, עליון בתחתון והכל אחד... שכל המציאות כולו אחד, וכשם שהנברא אחד, כך הבורא אינו אלא אחד... א"א להמצא מצוי שלם בלתי חברו, כמו שא"א שתמצא יד או רגל מתנועע בפני עצמה בלתי שאר אברי הגוף כמו שהוא, שלם". לפי זה, במבט כוללני ובסקירה רחבה, יש תועלת וצורך כלשהם לכל נברא, באשר הוא שם.

הבנה שכזאת קיימת אך ורק בעם ישראל. "מי כעמד ישראל, גוי אחד בארץ". אם ישנם בעם ישראל כיום פילוגים מצערים וקטטות ילדותיות, הם אינם אלא טעויות ושגיאות אשר קלטנו מן טומאת ההוואי של עוה"ז ותרבויות הנכר. אך אין זה שייך לעצם טבענו.

עם ישראל נקרא "ישורון". העמיק הנצי"ב לבאר לנו שורש הגדרה זאת, כאשר הסביר את הביטוי

"ספר הישר" (הושע י, יג ועיין ע"ז דף כה). הוא מסביר משום מה אירע חורבן ביהמ"ק: "... מפני שנאת חנם שבליבם זה את זה, חשדו את מי שראו נוהג שלא כדעתם ביראת שמים שהוא צדוקי ואפיקורוס... וע"ז היה צידוק הדין, שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל "צדיקים" כאלו, אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות... וזה היה שבח האבות... היו "ישרים". שהתנהגו עם אוה"ע אפילו עובדי גילולים מכוערים, מ"מ היו עמם באהבה וחשו לטובתם, כמו שאנו רואים כמה השתטח אברהם אבינו להתפלל על סדום, אע"ג שהיה שונא אותם תכלית שנאה עבור רשתם... מ"מ חפץ בקיומם..." (פתיחה לספר "העמק דבר")

מסופר על אחת מצדקויותיו של המשגיח של "כפר חסידים" **רבי אליהו לופיאן זצ"ל**, שהיה טורח יום יום להביא צלוחית-חלב מהמטבח לאיזה חתול עזוב שהסתובב בשטח. "ורחמיו על כל מעשיו" כתיב. יחודו של ישראל הוא בכך שאנו "קרובי משפחה" לכל הנוצר ע"י ה'. זהו ההבדל בין נח לאברהם.

ובכן, נסכם: הרוצה ללכת בעקבות איתן זה (=אברהם אבינו) —

- א. עליו להתפלל ולבקש רחמים שלא יקרה מכשול ע"י רשעי הדור (לבל ייענש הוא כמו הכהן-הגדול על שלא התפלל על כך, [מכות יא.]).
- ב. ויבקש על הרשעים שיחזרו בתשובה. (זהר ח"א דף קה; / ר"י עמדין בסידורו, בסוף ברכת המינים).
- ג. יעסוק בתוכחה ויחזירם למוטב "בעבותות אהבה" (כלשון חזון איש, יורה דעה, סי' ב סוף ס"ק טז).
- ד. ועוד ישתדל למצוא גם בהם נקודות טובות, היות שהם יצורים של הקב"ה. כמו שהגיב אותו חסיד לתלמידו כאשר התלוננו על נבלה מסרחת — [אתם רואים המום שבה, היינו הסירחון, אך אני רואה:] "כמה שיניקה לבנות!" ("חובות הלבבות", שער הכניעה פ"ו). כל שכן באדם חי, וכ"ש בישראל (ע"ע פסחים פז:).

חטא דור הפלגה

[שיחה לפרשת נח מאת הרב משה צוריאל — מתוך ספרו "אוצרות התורה", שיחה 2]

תקציר השיחה:

- מה פירוש ש"נהפכו לקופין רוחין ושדין". • מהי הרעה של לאומיות, כאשר היא חילונית.

המפרשים נלאו למצוא את הפתח, על מה נענשו בוני מגדל בבל (בראשית יא, ח-ט). חז"ל קבעו "מעשה דור הפלגה לא נתפרש" (בראשית רבה לח,ו). כלומר, אין הדבר מפורש במקרא, אבל ישנו רמז. אמרו: "לא כל הימנו (של ה') לבור לו את העליונים. נעשה לנו מגדל עם ע"ז בראשו ותהא נראה כעושה עמו מלחמה... "ויהי בנסעם **מקדם**"... הסיעו את עצמם מקדמונו של עולם (=הקב"ה). אמרו אי אפשר לא בו ולא באלהותו (בתחילה שאפו להעמיד אליל כמתחרה בה' ובנוסף לעבודת ה', אבל בסוף כפרו בכל, מדרגה גרועה יותר)... אמרו אחת לתרניו שנה הרקיע מתמוטט (=ויש מבול) בואו ונעשה סמוכות (=לתמוך ברקיע שלא ימוט) (ב"ר נח, ו-ז)

ודאי שאין הדברים הנ"ל כפשוטם.

- א. כל בר דעת יודע שאי אפשר להלחם בה', ולא להעמיד תומך לרקיע.
- ב. ועוד, מה לתורתנו לספר לנו על תעתועי אומות העולם, מלפני שנולד עם ישראל?
- ג. ועוד, אמנם נכון הדבר שבלבול הלשוניות הפריד ביניהם והפר את מזימתם, אבל האם בכל זאת היה בכך פן חיובי כלשהו?
- ד. ועוד, בתנחומא אמרו (על ענייניו ס"ק יח), שהחוטאים **נהפכו לקופים, לילין ושדין**. מה פשר הדבר?
- ה. ואמרו שם עוד כי "בשלושה מקומות התחברו אוה"ע להלחם נגד הקב"ה, בימי המגדל, בימי מלחמת יהושע בכיבוש א"י, ולעתידי לבוא בימי גוג ומגוג". ועוד אמרו על המגדל: "שליש

ממנו נשרף, שליש נבלע באדמה, ושליש עדיין קיים". היכן הוא קיים?

שבעים פנים לתורה.

היום נביא רק שניים מהם לענין חטא דור הפלגה – של מהר"י אברבנאל, ושל רש"י הירש.

[א] ר"י אברבנאל (על התורה, דף קעד ואילך) מסביר, שהקב"ה רוצה שבני אדם יחיו חיים טבעיים, ולא יהיו נמשכים אחרי חיי כרך עם השחיתות הנלווית של חיי תענוגות, קנאה שנאה וכל אביזריהו.

כבר חז"ל שפחו את חיי-הכפר (עירובין כא: 'אל תדינני כיושבי כרכים שהם מלאים גזל ועריות'). וישנן לכך מס' סיבות.

• **"אמונת, זה סדר זרעים"** (שבת לא.) – והטעם לכך, שמאמין בבורא עולם (שיוריד הגשם), וזורע. אין כמו החקלאי שתולה עיניו לקבל ברכת ה', שיבואו הגשמים בעתם, ושהמכרסמים לא יקלקלו את יבולו, ושהאדמה תתן את כוחה. **מה שאין כן** אנשי הכרך חיים מן המסחר, וכבר חרצו חז"ל את דינם על כך "לא ילמד אדם את בנו חנווני" (קידושין פא. ופירש"י: "מלומד באונאה: להטיל מים - ביין, צרורות - בחטיף"). ואמנם העוסק בסחר-מכר מרויח יפה, אבל רבנו עובדיה ספורנו בתחילת תהלים כותב: "אשר לא הלך בעצת רשעים", המתעסקים כל ימיהם בקיבוץ ממון, אשר רוב (=רובי) ההשתדלות בו נקרא 'רשע', כאומרו "לא ימלט רשע את בעליו" (קהלת ח,ח). [כלומר עבודת הכפיים במלאכת השדה, מייצרת שריר אמוני פאדם ומחזקת את קישרו ותלותו בבוראו. כשמזונותיו של אדם באים בצורה "עוקפת הקב"ה" - מתמעטת אמונתו! זוהי סיבה א' – **חיובית** לחיי האדמה].

• כך כותב ר"י אברבנאל: "ה' הכין את אדם הראשון שיאכל מפרי עץ הגן ולא יצטרך למלאכות אנושיות כלל... ולא נסתפק בדברים הטבעיים ונמשך אחרי התאוות...וכן היה חטאת דור הפלגה (שהיו פנויים ממלאכתם מכל עמל וראוים להתעסק בשלמות נפשם) לא נחה דעתם במה שהכין להם בוראם ויבקשו לשלוח יד ולשים כל מחשבתם לבנות עיר, שהיא כוללת המלאכות כולן, ומגדל בתוכה כדי להתחבר שם ולעשות עצמם מדיניים, תחת היותם בני שדה..."

ונמשך מזה – שמות (תוארי כבוד), **ומינוים, וממשלות, וכבודות דמינויות, וחמדת אסיפת הקנינים, והחמס, והגזל, ושפיכת דמים הנמשכים מזה** "עכ"ל. ועוד עיין דבריו בפירושו לאבות, פ"א "אהב את המלאכה". [כלומר סיבה ב' היא – כל אותן התוצאות השליליות הנוראיות הנגרמות כתוצאה ממסחר - זילות יגיעת-הכפיים, תאוות הבצע, זילול בחיי אדם, קנאה, גזל ועוד]

כלומר, ענין ה"מלחמה" נגד הקב"ה הוא נסיון לשנות את תכניתו של ה' עבור האדם. "האלהים עשה את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים". ובכל ההמצאות הטכנולוגיות בקשו להעמיד תומך ושמירה לבל תוכל מדת-דין שמיימית להמיט עליהם שואה על עונותיהם. ודוקא ריצה מטורפת אחרי מותרות, מזה הם נעשו 'קופין, רוחין ושדין', כלומר מלאכי חבלה ההורסים את המנהג הטבעי של אדם.

ולכן הביטוי "בנסעם מקדם" אין פירושו רק כמדרש חז"ל (שהסיעו את עצמם מקדמונו של עולם = אמונה בה) – אלא ענינו הוא גם זה: הם הסיעו את עצמם מן **המנהג העתיק**, שהיה משנות קדם, וילכו אחרי ההבל ויהבלו. בני אדם חיפשו עצות כיצד לפתח יותר את חוש התאוה, ולספק את היצרים. והנה באורח-חיים חקלאי, כל איש ומשפחתו עצמאיים ומספקים צרכי עצמם. אבל כאשר צריכים להתייחד באומנויות, בידע-מקצועי, הרי אנשי הקבוצה נזקקים איש איש למומחיותו של חברו, ועל זה זקוקים ל'שפה משותפת'. אבל כאשר כל זה שימש רק כדי לפרוק מעליהם עול שמים, הפר ה' מחשבתם ובלבל את לשונם, אשר לא יבין איש שפת רעהו, ויתפזרו בארצות תבל.

מובן איך שליש המגדל נשרף (בני הדור ההוא נעשו אז על כד) ; שליש קיים גם בזמננו (הממשיכים במרד הקדמון ההוא) ; ושליש נבלע באדמה (כלומר מוכן לצוץ בימי גוג ומגוג, ביתר תנופה עוז ותעצמות).

סיכום דברי מהר"י אברבנאל: ריכוז האנושות לפתח את צרכי האדם כשלעצמו ללא שום קשר

לעבודת ה', לארגן ערים של אנשים מקובצים כדי לספק ביעילות יצרי-אנוש יש בכך משום בזה מרידה בה'.

[ב] רש"ר הירש פיתח את דברים הנ"ל והוסיף עומק מיוחד.

חטא דור הפלגה היה שפיתחו את השאיפה הלאומית.

מובא ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק כד) "אם נפל אדם (מן המגדל) ומת, לא היו שמים לב עליו. ואם נפלה לבנה של בנין, היו יושבים ובוכים 'אוי לנו, אימתי תעלה אחרת תחתיה?' עכ"ל. כלומר, הם המעיטו בחשיבותו של האיש הפרטי, למול החלום הכללי לייסד אומה. מתוך אמונה אלילית זו סברו למנוע מפולת של הרקיע (ולכן הם ייסדו את הלאומיות כתומך). רשעות זו העמידה סמכות אחרת תמורת האמונה בבורא עולם. וכדברי רש"ר שם: "יושר, אנושיות ואהבה הם מצוות המוטלות על הפרט, אך נחשבו לאולת ביחסי האומות (=המדינאים). בעוון מרמה ורצח יכלא ויתלה היחיד. אך מדינות רוצחות ומרמות בקנה מדה גדול, והעושה (זאת) לטובת המדינה, יבוא על שכרו" (פירושו לבראשית יב,ב). "שאיפת אומה 'לעשות לה שם' ולהרבות את כבוד הלאומי, היא קץ לכל יְעוּד מוסרי. מדת רדיפת הכבוד נחשבת לחסרון ליחיד, אבל 'מעלה' לציבור... כל תאוה תגיע לידי רָיָה, פרט לרדיפת הכבוד" (שם, יא, ז). "הציבור המאורגן ניצל את כוחו לרעה... והרי זה תפקיד הציבור לקרוא את הפרט בשם ה'. אך הציבור קרא רק בשם עצמו וביקש לשעבד את היחיד לשלטונו... (פירושו לבראשית יא, ז, ומבאר שם איך הגיעו עי"י זה לפילוג לשונות)

בפרשה זו של דור הפלגה מדובר על לאומיות ללא-קודש. "נבנה לנו עיר... ונעשה לנו שם פן נפוץ על פני כל הארץ" (יא, ז). ענינם היה שבקשו חוסן ועוצמה המתהווים מפני שהם ציבור מאוחד ברעיון כללי המאגד אותם. וכך נוצרה להם יכולת כבירה. כשם שכוחו של אגרוף הוא יותר מאשר כוחה של אצבע אחת המכופל פי חמש, כך כל התארגנות מעניקה כח נוסף לאין-ערוך יותר מאשר צירוף של כל הפרטים כשלעצמם. וכך העיד הקב"ה: "הן עם אחד ושפה אחת... ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" (פסוק ו'). כלומר יצליחו בכל. ובכן יוכלו להתגבר על כל בעיה ויישמו כל משימה שקבלו על עצמם, כי כח הקיבוץ הוא רב.

יש לשאול: מה רע בכך? למה להפריע להם? למה החליט ה' 'נבְּלָה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו?' התשובה היא בזאת: כאשר ההתאחדות היא ללא קודש, כאשר אין ליחידים תחושה של השתעבדות להקב"ה, הרי יעשו אח"כ כל רעה וכל נבלה. כח אדיר זה של התאחדות ולאומיות חילונית עלול להביא כל מיני השחתה בעקבותיה. ועל זה אמרו חז"ל "פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם" (סנהדרין עא:). לכן גזר ה' עליהם ההתפצלות לאומות שונות וללשונות שונות.

פרשה זו של דור פלגה הובאה בתורה כמבוא וכהקדמה לסיפור ייסודו של הלאום היהודי. התורה מעריכה בפנינו את **הקודש מול החול**. שהרי: "אין ישראל אומה, כי אם בתורותיה" (רבי סעדיה גאון, "אמונות ודעות" ג/א). אלה הסבורים שיכולה להיות לאומיות ישראל המשותפת על שפה משותפת, על עבר היסטורי משותף, או אפילו על ארץ מולדת משותפת, לבסוף יתאכזבו כאשר יראו מנהיגיהם מטים את הדברים לאנוכיות, עריצות ורודנות. כאשר אין לישראל רעיון הקודש, אזי "איש את רעהו חיים בלעו", החזק מנצל את החלש, תחת כסות-עינים של "תועלת הכלל" באים השליטים לטפח אינטרסים של קבוצתם הפוליטית. סופה של לאומיות ריקנית שכזאת להביא לידי מפח-נפש, כאשר הכח המאורגן פועל למטרות נלוזות ומקולקלות. שלא כמו ברשע בודד, קשה מאד להתגונן ולהשתמר מהרשעות המאורגנת הפועלת תחת חסותו של "הציבור". (וכפי שהעירו בעלי המסורה שבפרשה זו יש רק תשעה פסוקים מ-א' עד ט', כי חסר להם "עשירי קודש"). אבל הַחַל מספורו של אברהם אבינו, מתחיל ייסודו של הלאומיות הקשורה לנצח ישראל, אל הקב"ה.

מעשה מובן מאד כיצד מלחמה זוועתית זו נגד הקודש חזרה על עצמה בעת כיבוש א"י בימי יהושע (יהושע ט, ב, ו) וכן תחזור שוב בעת גוג ומגוג. (עיין תהלים ב, ב). יש כאן התנגשות חזיתית בין שתי תפיסות עולם המנוגדות בתכלית: זו הטוענת שהאדם הוא במרכז החיים וזו הטוענת שהקב"ה במרכז החיים.

כפי שהרמב"ם חינך אותנו, המציאות המוחלטת והבלעדית בעולם היא רק זו של הקב"ה. "אם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להימצאות. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים, הוא לבדו יהיה מצוי. שכל הנמצאים צריכים לו, והוא אינו צריך להם. לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם. הוא שהנביא אומר וה' אלהים אמת... אין עוד מלבדו" (הל' יסודי התורה, א, ב-ד).

על כל פנים, בין לפי הסברו של ר"י אברבנאל (פולחן אנושי עצמי לתענוגות חיי כרך) ובין לפי הסברו של רש"ר הירש (פולחן הציבוריות האנושית), הם מרדו בה' וקבלו **צורה** (=הגדרה שכלית, עיין מורה נבוכים א, ז) של קוף.

כל זה אירע מלפני שהופיע אבי האומה הישראלית, שבזכותו יצאנו מהשפלות הנ"ל. ולכן הדברים הללו הובאו בתורתנו. ומתוך הכרת השלילה אנו נוכל לעמוד על נשגבות של החיובי.

[אמר התלמיד. [א] ראה שיחה הרב **יחיאל יעקובסון** "בסוד היחיד והיחיד", כיצד חילחלה תרבות גויית זו למחנינו ע"י מה שאנו רואים – קנאות שבקהילות שונות והנצחת ההבדלים בגאון ולכתחילה [ולו הפעוטים ביותר כצורת כובע, וצבע גרביים] / הביטוי המחריד – אני"ש... [אנשי שלומינו] ("לתת צדקה לאני"ש") / סגנון למידה שמתאם רק לחלק מצומצם / שנאת זרים / אחידות זו ללא שום אפשרות גיוון ועדריות מנוונת – כל זה לקחנו מתרבות אירופאית בסגנון הקומוניזם. כולם לבושים אותם הבגדים, קוראים אותו דבר-תורה (עיתון)... והכי חשוב – מצביעים למפלגת העל... / אין כמעט ייחודיות וערך ל"אני" ולעבודת ה' הפרטית ע"פ נטיית ליבו, כישוריו ותכונותיו]

[ב] יש לומר, כי לכן התורה פותחת בפרשת נח והמבול ומגדל בבל – טרם הגיעה לסיפור יצירת עם ישראל. הסיבה היא כדי לבטא ולהדגיש מעלתם ותפקידם של היחיד והאומה הישראלית זרע קודש לעומת היחיד ואומות העולם. בפרשת המבול אנו למדים על היחיד מאומות העולם – נח, לעומת היחיד שבעם ישראל – אברהם; ובפרשת מגדל בבל – על קיבוץ **אומות העולם**, מטרתיהם ושיאפיותיהם, לעומת אומת עם ישראל תכליתה ומטרתה]

ביאורים לכמה מדברי המסורה בפרשת נח

ח/כ - "עולות" (כתיב חסר : עלת) עיין בפירוש רבנו בחיי, וכן זהר א/ע.

ט/יב - זאת אות הברית... אשר אתכם לדורות (חסר ב' ווין) עולם כתיב חסר כי לא נראתה קשת עד אותו היום (מדרש חסרות ויתרות) (כלומר, זה היה דור חסר, וכמשמעות הענין בכתובות עז:). ע"ע בפירוש רבנו בחיי וע"ע מה שכתבתי על דברים ל"ב

ט/כא - ויתגל בתוך אהלה (מנוקד 'אהלו') - עיין רש"י ומנחת שי

יב/ח - ויט אהלה (במקום 'אהלו') - עיין מנחת שי

יא/לב - בחרן (נ' הפוכה, עיין רש"י, וכן פי' רבנו בחיי, ומנחת שי)